

A tízforintos

Nagyon elkanászkodtam az utóbbi időben. Néha úgy elgondolkoztam ezen, hogy nem is egyszer azon kaptam magam, már megint a kerítés tövéénél ülök magamba roskadva, vagy egy fát támasztok, s azon töprengek, tényleg igaza lesz apámnak: csavargó lesz belőlem, kutyaütő.

El is képzeltem, miként csavargok majd a dűlőkön, utána meg megyek a kutyákat ütni.

Az oroszok miatt!

Ha ők a háború végén, amikor már azt gondolták a szüleim, hogy fellélegezhetnek, nem törnek ránk hetente többször is, s nem kiabálnak, hogy nekik pálinka kell, dohány kell, akkor nem szokom rá a cigarettára. Felőlem úgy füstölhetne mindenki, ahogy akar, nem érdekelne, csak énrám ne fújják.

De évekkel később, hogy szétnézzek a világban, már a nyári konyha kéményére is felmerészkedtem, rászédett a kíváncsiság, hogy én is kipróbáljam, mi jó lehet abban?

– Nem csak dohányt követeltek ezek, kellett volna ott én is nekik! – mesélte akkoriban anyám. – De ha láttam, hogy jönnek a vasút mellett vagy keresztül a földeken, szaladtam itthonról. Behúzódtam valamelyik szárkúpba, kazalba.

Hogy miért bújt el, nem részletezte. Nem is kellett. Már volt annyi eszem, hogy felfogjam, nem azért igyekezett eltűnni a háztól, mert a jövevények minden tekintetben kifogástalan viselkedésű úri emberek lettek volna. Akkor a faluban nem sikoltoznak hol az egyik utcában, hol a másokban kétségbeesetten az asszonyok, amit szintén anyámtól tudtam.

Apám, hogy megszabaduljon tőlük, ha pálinkával nem is szolgálhatott, dohánynyal igen. Arra ügyelt, hogy az mindig legyen a háznál. Lecsillapítsa a követelőző, pokolba kívánt jöttmenteket.

S mikor már elhordtak mindent a portáról, csak a bolhákat hagyták az ólban – ahogy a szüleim mondták –, eltakarodtak, nem jöttek többet. Négy-öt pakli dohány azonban továbbra is be volt dugva a sublótfiók mélyére, most már molyriasztónak. Senki nem nyúlt hozzá, amíg én nem. De leveleset, ami még nem volt felvágva, találtam a kamrában is eldugva, hátha szükség lesz még rá. Ki tudja, a barázdából mit fordít ki az idő, vélekedett apám.

Ez a vélekedése olyan igaznak bizonyult, mint hogy nincs bot, aminek ne két vége lenne. Az persze eszébe nem jutott volna, hogy a dohány nem valahonnan idevetődő idegeneknek, hanem nekem kell majd, rászokom, mint macska a tejre, s elkezek tolvajkodni a kamrában.

Ha először nem is a leveleshez nyúltam, nem sokáig kellett arra várni. Annyit csak, hogy az öt pakli kettőre fogyatkozzon. Ekkor úgy gondoltam, nem lenne okos cselekedet tőlem, ha valamennyit kiüríteném. Feltűnne az, ha máról holnapra volt, nincs.

Mit mondanék, ha megkérdezik, hová lettek? Úgy tennék, mintha megkukul-tam volna? A nadrágszj előbb-utóbb szóra bírna!

Mostanában, amikor az iskolából hazaértem, ebéd után az volt az első dolgom, hogy újságpapírt kerestem. Ha azt nem találtam, megtette egy kitépelt irkalap is. Téptem belőle egy darabot, dohányt szórtam rá, s összesodorintottam, megnyálaz-va a szélét, hogy összeragadjon. Utána tettem a számba. Aztán gyufát neki, s szállt a füst a kukoricásból.

Ott pöfékeltem, mint mozdony az állomáson.

Akkor is oda költöztem ki, amikor senki sem volt otthon, hisz ki tudta, mikor jön valaki haza, s az hiányzott volna, hogy ott találjon az eresz alatt vagy az ól mellett cigarettával a számban. Úgy, hogy inkább mentem a szokott helyemre, a ház mögé.

Onnan szemmel tarthattam a bejárati utat, nyári konyhát, s a kazlakat se fe-nyegette veszély, hogy felgyújtom, eltüzelem a tanyát. Ellenkező esetben nem tu-dom, merre szaladtam volna, keletnek-e, vagy nyugatnak?

Először akkor merült fel bennem, hogy jobb lenne abbahagyni a füstölést, mi-kor a leveles dohányhoz kellett nyúlnom. De úgy voltam velem, hogy más is ciga-rettázik. Apám a kivétel. De az az ő baja! Példaként nem is őt követem, hanem a csósz, azután a közeli vasút vonalbejáróját, krampácsolókat. A tüdejükig leszív-ják a füstöt, s kifújva egyikük-másikuk karikákat tud belőle formázni.

Én is szerettem volna olyan karikákat fűjni!

Az abbahagyás gondolata azért fészkelte meg bennem, ha aztán el is rebbent gyorsan, mert a leveles dohány felaprításhoz kés kellett, aztán hely, ahol észrevét-len ügködhettem: baj volt velem. De aztán megláttam a lisztes láda tetejét, amit a célnak megfelelőnek találtam, s már csak zacskó kellett volna. Mivel azt nem ta-láltam, helyette egy dobozkát állítottam szolgálatba. Az összeaprított dohányt abba gyűjtöttem össze, majd belecsúsztattam a zsebembe. A benne levő dohány egy-két napig elég volt.

Próbáltam a füstöt a tüdőmbe szívni, majd a levegőbe karikákat eregetni belő-le. Amiből köhögés lett csak, nem karika.

A kahácsolást hallva, a kutya elkezdett ugatni, nem tudhatta, ki lehet a ház mögött.

Ha itthon voltak a szüleim, nem kiabálhattam neki, hogy én vagyok! Hallgas-son már!

– Kit ugathat? – hallottam ilyenkor anyám hangját. – Mindjárt szétnézek – in-dult apám a kapu felé.

Én meg csörtetve a kukoricásban, megkerültem a nagy házat, s a kazlak mögül jöttem elő. Mikor elmúlt a veszély, indultam vissza az eldobott cigarettát megke-resni, nehogy valami meggyúljon tőle.

A baj nem is ebből lett, hanem abból, hogy elfogyott a leveles után a maradék két pakli dohány is. A napi adagom ekkor már három-négy csavarintás volt.

Abban bíztam, hogy a hiánya nem tűnik fel, s nem jönnek az oroszok sem, hogy apámtól füstölni valót követeljenek.

A molyokra nem gondoltam, pedig kellett volna. Aki a tilosban jár, mindenre ki kell terjedjen a figyelme. Azt vettem csak észre, hogy a szobában apró lepkék szálldosnak. Az ajtót keresik, úgy voltam vele. Ki is nyitottam nekik, hogy parancsoljanak, ki lehet fáradni. Arra se szagoltak. Fáznának odakint, gondoltam. Ősz vége volt. Akkor meg mit röpdösnek? Örüljenek, hogy idebent lehetnek, a melegen.

Ők örültek is, csapdosták a szárnyukat. Anyám viszont, mikor felfigyelt rájuk, a konyharuhával őfeljük kezdett csapdosni.

– Honnan jött ez a sok molylepke? – s gyanakodva a szekrény, majd a sublót felé tekintgetett.

– Biztos a padlásról – próbáltam elterelni másfelé a figyelmét. Az hiányozna, hogy a sublótfiókba belenézzen. Eszembe villant, hogy mostanában, mikor kihúztam a középső fiókot, valami mindig kiszállt belőle. Oda se figyeltem. Dohány után kutattam a nadrágok, kabátok alatt, azzal voltam elfoglalva.

Azt pedig régóta nem leltem már, csak a semmit markolásztam. A számból meg egyre jobban hiányzott a cigaretta, s pótolni, mint nyáron, nem tudtam száraz kukoricaselyemmel. Sokszor már az is megtette volna, csak füstölhessek.

Mikor megyek az iskolába, venni kellene a trafikból. Akkor a hiányzó dohányt is vissza tudnám csempészni a fiókba, s az illata elűzné a szálldosó lepkéket is. Nem kelne több moly se a báránybéléses kabátban. Mert hogy abba esett bele, biztos voltam.

Éreztem, mielőbb cselekednem kell, ha nem akarok apám kezére kerülni. Ha kihúzná a sublótfiókot, egyből észrevenné, hogy egyetlen doboz dohány sincs benne.

Hová lettek? – kérdezné. Azt pedig ne kérdezze!

S akkor még ott volt a kabátja! Ha azt meglátja, a lukakat rajta!

Őrült az eszem, mint a szélmalom, hogy mihez kapjak, honnan szerezzek pénzt, amivel odaállíthatok a trafikos bódé elé.

Leüljek valamelyik utcasarokra kéregetni? Megvan karom, lábam, vak se vagyok, ki adna nekem pénzt? Én se adnék, nem még más!

Lopok, az a legegyszerűbb! De honnan? A szomszédból? S ha rajta kap Mancinéném? Rossz belegondolni.

Akkor az anyám bukszájából! Tele van mindig aprópénzzel. A piacon azért, amit árusítani szokott, tojást, tejfölt, egyebeket, a vásárlók legtöbbször azzal szoktak neki fizetni. Ha elveszek belőle pár fillért, észre se veszi.

Pár fillért nem is, de az nem elég több pakli dohányra. Többet kell lopni. Először egy fél maréknyi fillért ugrasztottam ki anyám pénztárcájából, néhány nap múlva már forintot is. Még két-három nap, s már egy papírpénz is a markomban maradt.

Ez azonban nagyon égette a kezem. Éreztem, hogy ez már több a soknál. Szerettem volna visszalopni. Csak éppen alkalom nem volt rá.

Alig lépett ki anyám a konyhából, ahol a kabátja lógott a fogason, benne a pénztárcával, már fordult is vissza. Ha ő kiment is hosszabb időre, a malacoknak adott enni, a tyúkokat csukta be a fészerbe, akkor meg apám jött be. Állandóan nyílt-csukódott az ajtó.

Apám majdnem rajta is kapott, hogy én anyám kabátzsebéhez nyúlkálok. Rám is szólt, hogy:

– Hát te?

Gyorsan leguggoltam, mintha valamit leejtettem volna.

– Mit csinálsz itt?

– A rádiómat keresem.

A tanítónak is ezt szoktuk mondani az iskolában, ha észreveszi, hogy a padok alatt bujkálunk.

– Itt van az asztalon, ne a földön keresd – s mutatta az ujjával, hogy látom-e, mindjárt kiszúrja a szemem. Közben nem győztem leplezni a zavaromat, s gyömködtem a papírpénzt a zsebem legmélyére, ki ne kandikáljon belőle.

Apám ki se húzta a lábát, anyám már megint idebent volt. S nem úgy nézett ki, hogy még ki akarna menni. Elvégezte odakint, amit kellett, most már a nyári konyhában akar rendet tenni: mosogatni, takarítani. Meggyújtani a lámpát, mert ránk esteledett. Szállt a sötétség a kútágas, óltető felett.

Én meg ültem a konyhaasztalnál, s úgy tettem, mintha tanulnék. Közben teli voltam szorongással. Anyám ilyenkor, mikor a vándlingból már a mosogatóvizet is kiöntötte az udvarra, szokta elővenni a pénztárcáját, leül a kissámlira, s kezdi megszámlolni az aznapi keresetét. S teszi félre, hogy ha valamit ki kell fizetni, a földek szántatását, adót, amit kell, legyen mihez nyúlni.

Azt már tegnapelőtt is észrevettem, hogy amikor rakosgatta a pénzét, el-elgondolkozott közben. Tegnap pedig, amit sohasem tett, kétszer is újrászámolta külön a filléreket, azután a forintokat.

Mintha kevesebbnek találta volna, mint amennyire gondolt. Pedig tegnap csak két forint valamennyit vettem el. Ha az feltűnt neki, mi lesz most, amikor egy tízforintos ragadt a kezemhez.

Főleg akkor, vágódott az eszembe, ha a vonaton hazafelé előzőleg megszámlolta. Vagy már a piacon. S most ellenőrzi, hogy ugyanannyi pénze van-e? Akkor pedig kiderül, hogy tolvaj van a tanyában. Itt garázdálkodik a házban. S az csakis én lehetek, más aligha.

Mintha tűt szúrtak volna belém, ugrottam föl a székről. Kettőt is fordultam az udvaron, az egyik fa körül, majd siettem vissza, mert úgy éreztem, az ellopott pénz a zsebemben rögvest lángot vet.

Meg kell szabadulnom tőle. Meg ám, ha az úgy menne!

El nem áshatom, mert akkor ugyanúgy hiányozna a pénztárcából, akárcsak most. De vissza se tehetem, mert mikor tegyem? Valljam be, hogy nálam van, én tulajdonítottam el?

Ahhoz merészség kellene. Nem is kicsi. Az meg nincs.

Nem azért, mert apám megtudná. Anyám, ha szépen megkérném, nem mondaná meg neki. Hanem a szégyen miatt.

Hogy néznék a szemébe, ha tudja, hogy megloptam. Hiába mondanám, hogy a pénz nem nekem kellett, azon dohányt akartam venni, mert az még rosszabb lenne.

Kiderülne, hogy én sutyiban cigarettáztam. Elszívtam az összes dohányt, ami a sublótfiókban volt, s azt is, amit a kamrában találtam. A molyok ezért tették tönkre apám báránybéléses kabátját, a kucsmáját is. Ha hideg lesz, mennie kell valahova, mit vesz fel? Azt, amit az udvarra, az istállóba szokott?

Nagyobb volt a baj, mint gondoltam.

Vissza a nyári konyhába! S miközben lezöttyentem az asztal elé, zsebemből a tíz forintost ledobtam a szék alá. Már attól is megkönnyebbülést éreztem, hogy nem volt nálam.

Igaz, nem is a pénztárcában!

Anyámat, ahogy ült fejkendősen, mezítláb a kicsi széken, talán azért láttam olyan gondterheltnak, mert én tudtam, épp az a tízforintos hiányzott neki.

– Nincs meg a pénze? – kérdeztem tőle ártatlan arcot vágva.

– Hiányzik valamennyi, de nem vagyok benne biztos – s nézett maga elé. – Nem kieshetett? – igyekeztem nyomra vezetni.

– Annak akkor már gazdája akadt – éreztem a lemondást a hangjában.

– Nézte már földön? – s a falról leemeltem a lámpát, hogy bekukkantsunk a tűzhely, aztán az asztal alá. Mivel ott sem volt – miért is lett volna? –, újabbnál újabb ötletekkel álltam elő, próbáltam útba igazítani, hol kellene még megnéznünk. Hátha ott lehet a tízforintos. Már minden sarkot megjártunk, amikor:

– Ahol van, ni! A szék alatt! – mutattam anyámnak.

– Hogy került az oda? – kérdezte meglepetten.

– Én nem tudom – hazudtam.

Kimarkoltam a szék alól, s odaadtam anyámnak. Tessék! Közben egy pillanatra összeakadt a tekintetünk, de ennyi is elég volt, hogy észrevegyem, az öröm mellett, hogy megvan a pénz, szemében megvillant némi gyanakvás is, mintha tudná, nem véletlenül került az a földre.

– Köszönöm, hogy segítettél megtalálni – mondta aztán.

Ha tudná, milyen szívesen tettem!

Azon csak később kezdtem eltűnődni, miért köszönte meg a segítségem. Az ilyesmi nem szokás nálunk. Talán ezen a módon akarta tudtomra adni: tisztában van ő mindennel, csak nem szól róla.

Olyan hálát éreztem iránta, hogy szerettem volna odasimulni hozzá, megölelni. De álltam csak, s örültem, hogy a tízforintos visszakerült oda, ahonnan elvettem. Apám kabátjával meg majd lesz valami. A molyokat nem csak dohánnyal lehet elűzni. Hallottam, van annak más módja is. Manci néném majd megmondja. A lábam csak át kell szalajtatni a szomszédba.

A cigarettázásról kell még leszoknom. Az meg nem gond. Úgyse szívtam már napok óta. Nem volt mit. ☒